

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІЙНОСТІ У ПОЗАУРОЧНІЙ МУЗИЧНО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. В останні роки, пов'язані зі змінами в нашій країні як соціально-економічної ситуації, так і традиційних ціннісних орієнтацій у сфері освіти, культури і мистецтва, загострюється інтерес до особистості. Постійне оновлення та відтворення інтелектуально-творчого потенціалу суспільства вимагає розробки нової теорії освіти інноваційного характеру, компонентами якої є сучасні філософські, аксіологічні, фізіологічні, психолого-педагогічні та інші погляди на людину. На розв'язання цих завдань спрямовані Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття”), Закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національна доктрина розвитку освіти та інші нормативні документи.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється гостротою проблеми духовно-естетичного розвитку дитини, зокрема формуванням у школярів механізму активно-перетворювального ставлення до буття. Доцільність наукового пошуку продуктивних шляхів формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності актуалізують порушену проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових праць античних мислителів (Аристотель, Платон), філософів (М. Бердяєв, Г. Гадамер, Г. Гегель, В. Дільтей, І. Зязюн, І. Кант, С. Кримський, В. Малахов, Г. Сковорода, Й. Фіхте, М. Хайдер, П. Юркевич, К. Ясперс), психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Я. Пономарьов), педагогів (М. Дилецький, Е. Жак-Далькроз, Д. Кабалевський, З. Кодай, М. Лещенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебникова, О. Щолокова, Б. Яворський), доробків композиторів (Ф. Колесса, О. Кошиць, М. Лисенко, М. Людкевич, Ф. Попадич, Д. Січинський, Я. Степовий, К. Стеценко) дав змогу зробити висновок, що проблема музичного мистецтва, сутності естетичного ставлення до дійсності турбувала людство упродовж усього періоду його існування і до сьогодні залишається актуальною. Однак у поглядах науковців, композиторів-практиків не існує єдиної точки зору щодо розуміння сутності різнобічного ставлення до дійсності, єдності раціонального й емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах. Система ціннісних орієнтацій концентрується навколо тріади – потенціал (можливість), енергія (діяльність), ентелехія (дійсність, результат). Положення про їх єдність розглядається в нерозривній взаємодії складових

життєвої активності людини.

Формулювання цілей статті. Полягає у висвітленні деяких аспектів проблеми формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проблема естетичного ставлення людини до буття привертала увагу багатьох відомих педагогів (Г. Ващенко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). У працях науковців визначаються напрями, що відображають окремі аспекти проблеми дослідження: питання професійної підготовки вчителів (В. Андрущенко, Г. Васянович, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Т. Люріна, В. Мороз, В. Огнев'юк та ін.); вивчення особистості, її потенційних можливостей, здібностей, характерних рис (Б. Ананьєв, М. Бердяєв, І. Бех, Л. Виготський, Я. Пономарьов, В. Рибалка, Б. Теплов та ін.); музично-перцептивних здібностей (Н. Ветлугіна, В. Моляко та ін.); музично-естетичної діяльності (О. Апраксина, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.); дослідження ефективних шляхів і методів розвитку особистості в умовах естетико-культурологічної діяльності (Д. Кабалевський, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Плотницька та ін.). У дослідницькому пошуку вчених України мають місце теоретико-методологічні аспекти розвитку духовно-естетичного потенціалу молоді (В. Вербець, В. Воєводін, В. Кудін, О. Олексюк та ін.).

Водночас проблема формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності практично залишилася поза увагою дослідників і не була предметом спеціального наукового вивчення. Суперечності між традиційним розумінням формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності як інтегративної основи естетичної діяльності школярів і відсутність теоретично обґрунтованих педагогічних умов, спрямованих на здійснення означеного процесу, актуальність, соціальна значущість проблеми формування у школярів естетичного ставлення до дійсності і необхідність її вирішення зумовили логічно-змістову спрямованість нашого дослідження. Аналіз механізму естетичного ставлення до дійсності свідчить про те, що цей процес відбувається із залученням духовних, фізіологічних, психологічних, інтелектуальних потенційних сил, спонукально-мотиваційної сфери. Кожна зі складових означеного процесу виступає продуктивною силою за умов специфічного змістовного наповнення, виконує енергетично-інформаційне забезпечення особистості. Для успішного здійснення позаурочної музично-творчої діяльності вирішальне значення мають потреби в самореалізації, інтерес до змісту діяльності, дієздатність та ін. Вони спрямовані до виходу з особистісного духовно-практичного життя до надіндивідуальних сфер, що уможлиблює сформованість у школярів естетичного ставлення до дійсності. Нами з'ясовано, що в результаті впливу музичного мистецтва, музично-творчої

діяльності відбувається активне збагачення ціннісно-світоглядної сфери психіки, формування моральних та естетичних почуттів, естетичної культури, національної свідомості та духовності школярів. Шляхом цілеспрямованого добору й прослуховування музичних творів, слухових вражень у процесі сприйняття музики, хорового та інструментального виконавства, імпровізаційної самостійної творчості, впровадження музично-театрального мистецтва у формі обрядових календарних ігор і свят, словесної творчості як матеріалу для елементарного музикування можна позитивно впливати на рівневий стан сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності. У результаті дослідження уточнено етапи процесу формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності: підготовка музично-творчого задуму → визрівання музично-творчого задуму → народження нового музично-творчого задуму → здійснення музично-творчого задуму → результат музично-творчої діяльності. Визначено особистісні підструктури, котрі детермінують самореалізацію музично-творчого потенціалу школяра “зсередини”: природні передумови (задатки, здібності, обдарованість, почуття ритму, мелодичний і гармонічний слух); музичний досвід (знання, уміння, навички); характерологічні особливості (інтелектуальна гнучкість, емоційна стабільність, мрійливість, жагуча захопленість, оригінальність, ініціативність, діяльна активність, самостійність, вольові та інші якості); мотивація (цілепокладання, самопрограмування, саморегуляція). Формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності становить багатоструктурну систему, що відповідає меті, принципам і завданням означеного процесу. Позаурочна музично-творча діяльність має сприяти вільному орієнтуванню школяра в музично-творчому процесі, розвитку і реалізації своїх творчих здібностей у діяльності, що передбачає активізацію інтелектуального, емоційно-почуттєвого і вольового розвитку особистості, тобто вкладатися в теоретичну модель: думка – почуття – дія. Визначення дефініції “сформованість у школярів естетичного ставлення до дійсності” тісно пов’язано з розвитком психологічних якостей особистості та визначенням творчості як “механізму розвитку” [2]. У процесі позаурочної музично-творчої діяльності не тільки реалізується творчий потенціал особистості, що виступає “одним з найважливіших резервуарів духовного потенціалу як сукупності людських якостей, здібностей та можливостей, які задають духовний вимір людському існуванню, актуалізують духовні сутнісні сили в цілеспрямованій діяльності” [1], а й здійснюються прогресивні інтелектуальні, особистісні, діяльнісні зміни в самій людині [3].

На основі аналізу філософської, історико-педагогічної, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої й художньо-естетичної літератури в дослідженні обґрунтовано сутність естетичного ставлення до дійсності як

сприймання реального та його відображення через призму індивідуальної свідомості; залежність індивідуальних естетичних образів від сенситивної обдарованості реципієнта, його вразливості, культури почуттів, ситуативного настрою, рівня його духовно-естетичної культури; впливом досвіду (додаткова естетична освіта, спілкування з мистецтвом (музичним, образотворчим та ін.).

Доведено, що естетичне ставлення до дійсності є комплексним процесом, результатом якого є формування у свідомості індивіда багатовимірною образу світу.

На основі аналізу наукової літератури визначено поняття „естетичне ставлення до дійсності як компонента світогляду, що є інтегральною якістю особистості та характеризується цілісною структурою естетичного відчуття, мислення, бачення навколишнього світу, здатності до естетичної діяльності, властивих окремій особистості або етнокультурним і соціокультурним групам.

Естетичне ставлення до дійсності школяра визначаємо як здатність учня розпізнавати естетичну цінність об'єктів (предметів) і явищ навколишнього середовища, що супроводжується асоціативно-цілісним переживанням дійсності з подальшим відтворенням її в естетичній діяльності.

Поняття “сформованість у школярів естетичного ставлення до дійсності” визначаємо як складне особистісне утворення, що містить всебічні знання суті естетичного ставлення до дійсності, характеризується застосуванням необхідних умінь та навичок реалізації особистісно зорієнтованого музично-творчого підходу до формування потенційних можливостей музично-творчого досвіду як основи естетичного ставлення до дійсності, спрямованого на забезпечення розвою внутрішніх передумов школяра до творчості, формування творчих якостей особистості на основі естетичного ставлення до буття.

Висновки. Ретроспективний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив констатувати, що проблема формування у школярів естетичного ставлення до дійсності як складової життєтворчості особистості є однією з найактуальніших у педагогічній науці. Це пов'язано зі здійснюваною реформою сучасної школи, яка передбачає методологічну переорієнтацію освітнього процесу на всебічний розвиток особистості школяра. Проведений аналіз джерельної бази дає можливість констатувати, що на сьогодні накопичений певний досвід з питань формування активно-продуктивного ставлення особистості в її різноаспектному розвитку. У результаті дослідження встановлено, що формування у школярів естетичного ставлення до дійсності уможливується у процесі позаурочної музично-творчої діяльності. Подальші напрями досліджень ми вбачаємо в

розробці шляхів формування в учнів естетичного ставлення до дійсності на уроках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.01 / О. М. Олексюк. – К., 1997. – 333 с.
2. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарев. – М. : Наука, 1980. – 303 с.
3. Чаплигін О. К. Творчий потенціал людини: від становлення до реалізації (соціально-філософський аспект) / О. К. Чаплигін. – Харків : Основа, 1999. – 277 с.

АНОТАЦІЯ

Лебедева А. В. Формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності. У статті висвітлено деякі аспекти проблеми формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності. Враховано сучасні тенденції розвитку освіти в Україні.

Ключові слова. Школярі, формування, естетичні почуття, сприйняття музики, естетична культура, музичне мистецтво, естетичне ставлення до дійсності, музично-творча діяльність, позаурочна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Лебедева А. В. Формирование в школьников эстетического отношения к действительности во внеурочной музыкально-творческой деятельности. В статье освещены некоторые аспекты проблемы формирования в школьников эстетического отношения к действительности во внеурочной музыкально-творческой деятельности. Учеными современными тенденциями развития образования в Украине.

Ключевые слова. Школьники, формирование, эстетические чувства, восприятие музыки, эстетическая культура, музыкальное искусство, эстетическое отношение к действительности, музыкально-творческая деятельность, внеурочная деятельность.

SUMMARY

Lebedeva A. V. Formation of the aesthetic attitude regarding the reality in extracurricular creative musical activity in students. Article highlights some aspects of the problematic development in students' aesthetic attitude to the reality of the extracurricular activities in the reference to the musical creativity. Article accounted modern trends of an educational development in the Ukraine.

Key words. Pupils, formation, aesthetic feelings, music perception, aesthetic culture, music art, aesthetic.